

**MISKOLCI EGYETEM
GAZDASÁGTUDOMÁNYI KAR
„VÁLLALKOZÁSELMÉLET ÉS GYAKORLAT”
DOKTORI ISKOLA**

ZSOMBORI ZSOLT

**A MAGYARORSZÁGI KIS- ÉS
KÖZÉPVÁLLALKOZÁSOK FEJLESZTÉSÉT CÉLZÓ
HITELEZÉS TAPASZTALATAI**

Doktori (PhD) értekezés tézisei

Témavezető: Dr. Bozsik Sándor

A doktori iskola vezetője: Prof. Dr. Balaton Károly

Miskolc, 2015.

Tartalomjegyzék

TARTALOMJEGYZÉK	2
BEVEZETÉS, A KITŰZÖTT KUTATÁSI FELADAT.....	3
<i>A disszertáció hipotézisei.....</i>	<i>7</i>
AZ ALKALMAZOTT KUTATÁSI MÓDSZERTAN	10
<i>A reál GDP változás és a KKV-k hitelállomány változása közötti kapcsolat vizsgálatának módszertana.....</i>	<i>10</i>
<i>A kérdőíves kutatás módszertana.....</i>	<i>11</i>
A KUTATÁS EMPIRIKUS EREDMÉNYEI	13
<i>A hazai reál GDP és a vállalatok hitelállománya közötti kapcsolat vizsgálatának eredményei .....</i>	<i>13</i>
<i>A KKV-knak problémát okozó tényezők .....</i>	<i>13</i>
<i>A KKV-k attitűdje a finanszírozási forrásokhoz .....</i>	<i>15</i>
<i>Milyen forrásokból tervezik a KKV-k a jövőbeli beruházásaikat megvalósítani? .....</i>	<i>18</i>
<i>Hitelszerződés meghiúsulási okok .....</i>	<i>19</i>
<i>A KKV-k hitelfelvételét akadályozó tényezők.....</i>	<i>20</i>
<i>A kedvező feltételű KKV hitelek előnyei.....</i>	<i>22</i>
<i>Mennyire ismerik a KKV-k a rendelkezésükre álló támogatott hitellehetőségeket? .....</i>	<i>23</i>
<i>A KKV-k osztályozása klaszteranalízis segítségével ..</i>	<i>25</i>
<i>A kutatás hasznosíthatósága és további lehetséges irányai .....</i>	<i>30</i>
IRODALOMJEGYZÉK	32
A SZERZŐ TÉMÁBAN MEGJELENT PUBLIKÁCIÓI.	34

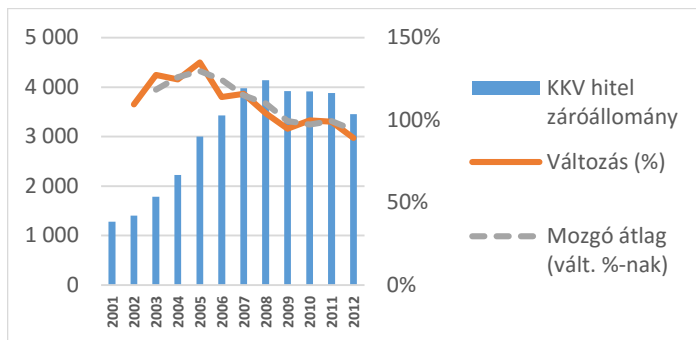
Bevezetés, a kitűzött kutatási feladat

A disszertációm témája a magyarországi kis- és középvállalkozások (KKV-k) fejlesztését célzó hitelezéshez kapcsolódó problémák, tapasztalatok bemutatása. A KKV-k hitelezéséhez kapcsolódó témaválasztásomat elsősorban az eddigi munkahelyi tapasztalatom és az aktuális pozícióm motiválta. Tizenöt évet meghaladó bankszakmai tapasztalattal rendelkezem, melynek során egyaránt tapasztalatot szereztem hiteltermékek és hitelezési folyamatok kialakításához, működtetéséhez kapcsolódó központi munkakörökben, valamint fiókhálózati, ügyfelekkel interakcióba kerülő pozíciókban is. Jelenleg az MKB Bank csapatát fiókgazdái beosztásban erősítem, immár hatodik éve. A munkám során, napi szinten kerülök kapcsolatba vállalkozások tulajdonosaival. Korábban alkalmam nyílt a vállalkozói oldalról is megismerni a vállalkozások finanszírozásához kapcsolódó problémákat, hiszen néhány évet gazdasági társaságok pénzügyi-gazdasági vezetőjeként is tevékenykedtem. Mindez azt az előnyt nyújtja számomra, hogy hitelnyújtói és kérelmezői szemszögből is képes vagyok gondolkodni.

A kutatási célom a magyarországi KKV hitelállomány 2009-ban elindult csökkenésének a magyarázata és ajánlások tétele arra vonatkozóan, hogyan lehet ezt a negatív tendenciát megfordítani. A 2008-ban kirobbant gazdasági válság súlyos hatást gyakorolt a KKV-kra, mivel a gazdasági tevékenységük kevésbé diverzifikált, a külső finanszírozási források elérhetőségétől jobban függenek és mert többnyire lényegesen rosszabb a hitelminősítésük a nagyvállalkozásokhoz képest. A hazai

A magyarországi kis- és középvállalkozások fejlesztését célzó hitelezés tapasztalatai

KKV hitelállomány 2008 végéig dinamikusan nőtt, majd 2009-től egy csökkenő trend alakult ki (1. ábra).

1. ábra: KKV hitel záróállomány (Mrd Ft) és annak %-os változása Magyarországon

Forrás: saját szerkesztés az MNB honlapján elérhető információk (MNB, 2015-F), (MNB, 2014-R) (MNB, 2014-S), továbbá saját kalkulációk alapján

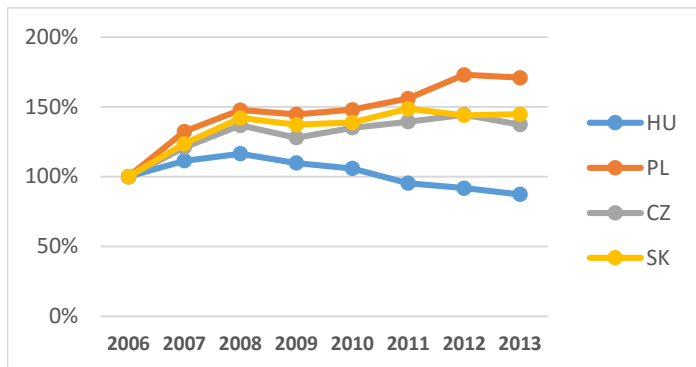
E kedvezőtlen tendencia kettős tényezőnek köszönhető: a válság kitörését követően Magyarországon a hitelezési feltételekben jelentkező erőteljes banki szigorításnak, valamint a visszaeső kereslet vállalati hitelállomány mérséklő hatásának.

A visegrádi országok (Magyarország, Szlovákia, Csehország és Lengyelország) nem pénzügyi vállalatok hitel záróállomány¹ változását (2006=100%) (2. ábra) összehasonlítva meglepő eredményt láthatunk. Míg Magyarország esetében a 2009 óta szinte folyamatosan csökkenő hitelállomány 2013 végén csupán a 2006-os érték 87,3%-os értékét éri el, addig a többi visegrádi ország esetében, - egy kisebb 2009-es megtorpanást

¹ Hitel záróállomány = adott időszak végén fennálló hitelállomány

A magyarországi kis- és középvállalkozások fejlesztését célzó hitelezés tapasztalatai

követően - emelkedő trendeket, 2013-ban pedig bőven 100% feletti értékeket láthatunk.

2. ábra: A V4-ek nem pénzügyi vállalati hitel záróállomány változásai (2006=100%)

Forrás: saját szerkesztés az ECB honlapján elérhető adatok alapján (European Central Bank, 2015)

A magyarországi hitelállomány csökkenésében - ökonometriai és SVAR modellek felhasználásával készült becslések alapján - részben a kereslet csökkenése, részben a kínálat szűkülése a felelős (Sóvágó, 2011), (Hosszú, Körmendi, Tamási, & Világi, 2013). *Sajnos egyik tanulmány sem képes kimutatni a KKV-szektorban esetlegesen meglévő látens hiteligényt, valamint a keresleti oldal csökkenésében közrejátszó okokat.* A hitelszűke következtében, a bankok saját forrású és fejlesztésű hitel termékein túlmenően, előtérbe kerültek az állami kamattámogatott (és/vagy egyéb támogatást tartalmazó) hitelkonstrukciók. A támogatott hiteleknek külön jelentőséget ad, hogy gyakorlatilag az MNB is támogatott hitelkonstrukciókat tett elérhetővé a kereskedelmi bankok közbeiktatásával, a monetáris

politikai eszköztár részét képező Növekedési Hitelprogram (NHP) elindításával (MNB, 2015).

A hitelállomány csökkenése kapcsán felmerül a kérdés, hogy a KKV-k finanszírozási forrás preferenciái megváltoztak-e? Továbbá hol helyezkednek el a kamattámogatott hitelek, vissza nem térítendő támogatások e preferencia rangsorban? A vállalkozások a tőkeszerkezeti döntéseik során előnyben részesítik a belső forrásokat a külső forrásokkal szemben (Pecking Order Theory) (Myers & Majluf, 1984). Ezen elmélet érvényességét Magyarországi KKV-k benyújtott pénzügyi beszámolóinak és adóbevallásainak az elemzésével tesztelték (Szemán, 2008), (Gál, 2013).

Ugyan az ilyen típusú vizsgálatok az adott beszámoló/bevallás típust benyújtó vállalati szegmens tekintetében szinte teljes körűnek tekinthetők és így a megállapításai nehezen vitathatóak, *fontos mégis rávilágítani arra a lényeges körülményre, hogy az elemzés adatbázisa a ténylegesen megvalósult tőkeszerkezeti állapotokról nyújt információt, ami nem feltétlenül egyezik azzal, amit a KKV-k valójában szeretnének*. Vagyis a valós preferencia sorrend a ténylegesen megvalósult forrásrangsortól eltérhet, továbbá a felmérések adatbázisai még - legalábbis részben - a legutóbbi válság, sőt Magyarország 2004-es EU csatlakozása előttiek. Ezen kívül az ilyen vizsgálatok nem alkalmasak számos, napjainkban domináns forrástípus hierarchia rangjának a megállapítására sem (pl. vissza nem térítendő támogatások, tagi kölcsön, kamattámogatott hitel, faktoring, stb.). A magyarországi KKV-szektor főbb finanszírozási problémáinak a koncentrációja, az alábbi területeken tapasztalható (Apatini, 1999):

A magyarországi kis- és középvállalkozások fejlesztését célzó hitelezés tapasztalatai

- tőkehiány,
- hitelfinanszírozásnál a kapcsolódó magas fix költségek, elégtelen fedezetek,
- tőkefinanszírozás esetében a magas hozamelvárás és a menedzsmentben való aktív részvétellel szembeni vállalkozói ellenállás.

További probléma, hogy a KKV-knak nincs megfelelő kapcsolódásuk az tőkepiacokhoz, így csupán korlátozott finanszírozási lehetőségekkel rendelkeznek (Szerb, 2000), (Fülöp, 2004). Főleg a kisebb méretű vállalkozások számára a normál hitellehetőségek nem jelentenek reális finanszírozási alternatívát a vállalkozás egyes kockázatos életszakaszaiban (kezdeti növekedés és expanzív ciklus) (Szerb, 2000).

A hitel kínálati oldalt vizsgálva, a kutatások rámutattak, hogy a hitelállomány változás a reál GDP változás által meghatározott (Roxenburg, et al., 2010). Ez a jelenség a bankok prociklikus viselkedésében és a hiteladagolásban gyökeredzik (Horváth, Mérő, & Zsámboki, 2002), (Stiglitz & Weiss, 1981). Amikor nő a GDP, a bankok túlzottan optimista viselkedés felé tendálnak, lazítanak a hitelbírálati szempontjaikon. Amikor viszont a pénzügyi-gazdasági „buborék kipukkad”, a bankok optimizmusa is oda lesz és masszívan visszafogják a hitelkínálatukat, a hitelezési standardokat, bírálati szempontokat pedig erőteljesen szigorítják.

A disszertációm hipotézisei

A disszertációm hipotéziseit a releváns elméleti háttér áttekintését követően a fentiekben ismertetett

A magyarországi kis- és középvállalkozások fejlesztését célzó
hitelezés tapasztalatai

problémakörhöz kapcsolóan fogalmaztam meg, lásd 1. táblázat.

1. táblázat: Hipotézisek

-
- H1: A magyarországi GDP változása és a KKV hitelállomány változása között empirikusan kimutatható pozitív korreláció áll fenn. A nagyvállalati szektor hitelállomány változása ugyanakkor gyengébben korrelál a hazai GDP változással, mint a KKV-k esetében.
- H2: A KKV-k számára - még a bankok hitelezési aktivitásának a 2008 utáni években tapasztalható csökkenése ellenére is - nagyobb gondot jelentenek az olyan tényezők, mint a piaci verseny, a vevők felkutatása, a termelési költségeik szintje és a szabályozói háttér okozta nehézségek, mint a vállalkozás finanszírozásának a kérdése.
- H3: A KKV-k tőkestruktúra preferenciája a hierarchia elmélet szerint alakul és elsősorban a tranzakciós költség minimalizálás alapján rangsorolnak. Az állami támogatású hitelek ezért a piaci feltételű hitelektől kedvezőbb, de a saját forrástól kedvezőtlenebb pozícióban kell, hogy elhelyezkedjenek a forráspreferencia rangsorban. A várakozásom szerint a vissza nem térítendő támogatások a saját forrásnál preferáltabbak.
- H4: Jelenleg a KKV-k többsége nem a bankok szigorítása (mint gátló tényező) miatt nem igényel hitelt, hanem mert - egyéb tényezők miatt - nincs hitelre szükségük. Az új beruházás indítását tervező KKV-k a beruházások finanszírozását banki hitelek helyett, - a hierarchia elmélet alapján - más, jobban preferált, alternatív forrásból kívánják inkább megoldani.
- H5: A KKV-k szubjektív megítélése alapján, a hitelfelvételt leginkább akadályozó tényezők három fő dimenziója: banki hitelezési magatartás, hiteltermék jellemzők és hitelhez kapcsolódó költségek. Az egyes tényezők közül a hitelek fedezetül elvárt biztosíték nyújtása a legfőbb hitelfelvételt akadályozó tényező.
- H6: Kedvező feltételű hitelek biztosítása elősegítheti a KKV-k túlélését, lehetővé teszi számukra új beruházások indítását, továbbá növelni tudják az árbevételüket, illetve a foglalkoztatottak számát.
- H7: A KKV-k nem ismerik kellően a számukra elérhető támogatott hitelkonstrukciókat. Kimutatható, hogy a kedvező finanszírozási forrásokat, támogatott hiteleket ismerő vállalkozások azonos csoportba tartoznak az új beruházások indítását tervezőkkel.
-

A H1 hipotézis bizonyítása szekunder kvantitatív kutatás módszerén alapul, míg a H2-H7 hipotézisek empirikus igazolására primer kvantitatív kutatási módszert választottam. A primer kutatási módszer azzal

A magyarországi kis- és középvállalkozások fejlesztését célzó
hitelezés tapasztalatai

indokolható, hogy szekunder elemzést (a forráshierarchiára) már más kutatók végeztek, de e módszer éppen a sajátosságai miatt nem alkalmas a számomra érdekes kérdések vizsgálatára. A hipotézisek – módszertan mátrixát a 2. táblázat mutatja be összefoglaló módon.

2. táblázat: Hipotézis – alkalmazott módszertan mátrix

Hipotézis	Alkalmazott kutatási módszertan	Elvégzett empirikus számítások, ökonometriai tesztek, felhasznált diagramok
H1:	<i>szekunder adatelemzés</i>	<i>XY diagram, Pearson-féle lineáris korrelációs számítás, Augmented Dickey-Fuller (ADF) egységgyök teszt, korrelogram, Ljung-Box Q-teszt</i>
H2:	<i>primer adatgyűjtés</i>	<i>súlyozott átlagszámítás, t-próba, Kolmogorov-Szmirnov próba, Friedman próba</i>
H3:	<i>primer adatgyűjtés</i>	<i>súlyozott átlagszámítás, Kolmogorov-Szmirnov próba, Wilcoxon próba, Friedman próba</i>
H4:	<i>primer adatgyűjtés</i>	<i>gyakorisági sorok képzése, leíró statisztika, meghíúsulási ráta számítása</i>
H5:	<i>primer adatgyűjtés</i>	<i>Faktoranalízis, KMO-teszt, Bartlett próba, Friedman próba</i>
H6:	<i>primer adatgyűjtés</i>	<i>Box plot diagram, Friedman próba</i>
H7:	<i>primer adatgyűjtés</i>	<i>Relatív gyakoriságok számítása, likviditási tartalék mutató számítása, Friedman próba, klaszteranalízis, ANOVA, Levene-teszt, Mann-Whitney próba, χ^2 próba, keresztítábla, Cramer's V</i>

Az alkalmazott kutatási módszertan

A disszertációmban a változók közötti kapcsolatok vizsgálatára keresztábra, varianciaelemzés, korrelációs számítás, faktoranalízis és klaszteranalízis módszereket használtam. A primer kutatás kérdőívének kiértékelésekor a paraméteres és nemparaméteres próbák segítségével végzett homogenitásvizsgálat volt az egyik leggyakrabban alkalmazott eljárás. A paraméteres eljárások ereje nagyobb, de cserében több előfeltételt támasztanak a vizsgálatba bevont változókkal szemben (pl. normalitás feltétele). Gyakran találkozunk olyan nem kvantitatív változókkal is, melyek értékskálája csupán az ordinalitás kritériumának tesz eleget. Ilyen változók esetén a nagyságsszintek átlagok segítségével történő összehasonlítása vitatható (Vargha, 2002), ezért sztochasztikus összehasonlítást, az összehasonlítandó mintáktól függően megválasztott rangsorolós eljárásokat alkalmaztam. Az empirikus vizsgálatok teszthipotéziseit a szokásos 0,05-ös szignifikancia szint elváráshoz viszonyítottam.

A reál GDP változás és a KKV-k hitelállomány változása közötti kapcsolat vizsgálatának módszertana

E kutatás eredményei kvantitatív kutatáson, szekunder adatelemzés módszerén alapulnak. A vizsgálatához szükséges 2001-2014 (reál GDP változásnál 1995-2014) időszakra vonatkozó idősor adatok az Interneten elérhető, publikus adatbázisokból származnak. A reál GDP változás és a hitelállományok változása közötti kapcsolat szorosságának a mérésére kétváltozós lineáris (Pearson-

féle) korrelációs számításokat végeztem, 0.2 időszakkal késleltetett változók felhasználásával. A modell linearitásának a tesztelését és az esetleges outlierok azonosítását - XY diagram (scatterplot), valamint dobozábra (Boxplot) segítségével vizsgáltam (Hunyadi, Mundruczó, & Vita, 1996). Az idősorok stacionaritásának az ellenőrzésére ADF (Augmented Dickey-Fuller) egységgyök tesztet alkalmaztam (teszt paraméterek: csak konstans, konstans és trend, nincs konstans, nincs trend és automatikus késleltetés választással Schwarz Információ Kritérium alapján). Az autokorreláció tesztelésére korrelogrammokat és Ljung-Box statisztikát használtam, a késleltetés mértékét 1.6 időszakra megválasztva. A változók normalitásának a tesztelését Kolmogorov-Szmirnov próbával végeztem el.

A kérdőíves kutatás módszertana

Az empirikus vizsgálatok alapadatait 2014. február és április között végrehajtott kérdőíves felméréssel gyűjtöttem. A teljes sokaságon a következő szűkítéseket végeztem el:

- *Borsod-Abaúj-Zemplén megyei székhelyű, működő gazdasági társaság kerülhetett a mintába,*
- *e.v., Bt., Kft., Rt., és egyéb társaság,*
- *Ipar, építőipar és a nem pénzügyi gazdasági szolgáltatások (ez alatt a tercier szektor értendő).*

Ezt követően kvótás és elbírálós mintavételi módszerek kombinációját alkalmaztam. Kvótaképző ismérvként a vállalkozás főtevékenységének a gazdasági ágba sorolását használtam fel. A második lépcsőként használt elbírálós módszer alkalmazását a minta

A magyarországi kis- és középvállalkozások fejlesztését célzó
hitelezés tapasztalatai

színesítése és a válaszadás hatékonyságát növelő megfontolások tették indokolttá. A kvóták képzéséhez szükséges információk a KSH 2011. évi adatbázisából származnak (KSH, 2011), lásd 3. táblázat.

3. táblázat: B-A-Z megyei működő KKV-k megoszlása

Ágazat	Mikro	Kis	Közép	Összesen	Részesedés
Ipar	2 110	299	107	2 516	10,39%
Építőipar	2 722	172	23	2 722	12,05%
Gazdasági (nem pü-i) szolg.	18 225	500	55	18 225	77,56%
Összesen	23 057	971	185	24 213	100%
Részesedés	95,23%	4,01%	0,76%	100%	

Forrás: Saját szerkesztés (KSH. 2011) adatbázis alavián

A kiválasztott minta sokaság és a B-A-Z megyei működő KKV-k ágazati és méret eloszlása közötti eltérések kiigazítására korrekciós súlyindexeket alkalmaztam. Összesen 110 vállalkozást kértem fel a kérdőív kitöltésére. A kérdőívet Google Docs űrlap formátumban és papír alapon is elkészítettem. A kiküldött kérdőívekből 89 db érkezett vissza, ebből az elemzésekhez 82 db használható maradt. A hibátlanul kitöltött 82 db kérdőív gazdasági ágak és vállalatméret szerinti demográfiai megoszlását az 4. táblázat tartalmazza.

4. táblázat: A kérdőívet kitöltő KKV-k demográfiai megoszlása

	Mikro	Kis	Közép	Összesen	Részesedés
Ipar	3	4	1	8	9,76%
Építőipar	3	3	2	8	9,76%
Gazdasági (nem pü-i) szolg.	49	15	2	66	80,49%
Összesen	55	22	5	82	100,00%
Részesedés	67,07%	26,83%	6,1%	100%	

Forrás: Saját szerkesztés és számítások (SPSS)

A kitöltött kérdőívek előfeldolgozását excelben végeztem el, majd áttöltöttem SPSS-be. Az SPSS-ben a változók mérési szintjeinek a beállítását követően vált lehetővé a megfelelő analitikus tesztek futtatása.

A kutatás empirikus eredményei

A hazai reál GDP és a vállalatok hitelállománya közötti kapcsolat vizsgálatának eredményei

A számításaim eredményeként mivel a késleltetett reál GDP változás mutat korrelációs kapcsolatot a KKV hitel záróállomány változásával, ezért elsősorban a GDP növekedés befolyásolja a KKV hitelállomány változást és nem fordítva. Az egy időszakkal késleltetett GDP változás 66,7%-ban magyarázza a KKV-k hitelállományának a változását (a Pearson-féle lineáris korrelációs együttható értéke 0,823), ugyanakkor a nagyvállalati hitel záróállomány változása és a reál GDP változás között csak gyenge és 0,05-ös szinten nem szignifikáns korreláció tapasztalható ezért a H1 hipotézisem - kisebb pontosítással - elfogadtam.

T1:	A magyarországi t-1 időszakkal késleltetett reál GDP változása és a KKV hitelállomány változása között erős, pozitív korreláció áll fenn. A nagyvállalati szektor hitelállomány változása ugyanakkor csak gyengén korrelál a hazai GDP változással.
------------	--

A KKV-knak problémát okozó tényezők

Az összes problémátényezőt reprezentáló változó átlagainak egymáshoz képesti vizsgálatának az eredményeit - a könnyebb áttekinthetőség érdekében - egy 7x7-es mátrixba foglaltam, melyet az 5. táblázat tartalmaz.

A magyarországi kis- és középvállalkozások fejlesztését célzó
hitelezés tapasztalatai

5. táblázat: *Problématényező változók átlagainak az
összehasonlító mátrixa*

	Törvényi, szabályozói háttér	Piaci verseny	Vevők felkutatása	A vállalkozás finanszírozása	Költségek szintje	Szakképzett munkaerőt találni	Egyéb körülmények
Törvényi, szabályozói háttér		*	*		*		
Piaci verseny	*		*	*	*		
Vevők felkutatása	*	*		*	*		
A vállalkozás finanszírozása		*	*		*	*	
Költségek szintje	*	*	*	*		*	
Szakképzett munkaerőt találni				*			*
Egyéb körülmények							*

*a páros t-próba alapján 5% szignifikancia szinten nem eltérő súlyozott átlagok

Forrás: Saját szerkesztés és számítások (SPSS)

Az elvégzett t-próbák eredményei alapján kijelenthető, hogy 5%-os szignifikancia szint mellett a *vállalkozás finanszírozása* és a *vevők felkutatása* változópár, *vállalkozás finanszírozása* és a *termelési- vagy munkabéreköltségek szintje* változópár, továbbá a *vállalkozás finanszírozása* és a *piaci verseny* változópár, valamint a *vállalkozás finanszírozása* és a *szakképzett munkaerőt találni* változópár átlagai nem különbözőek. A *vállalkozás finanszírozása* a többi változó átlagaitól viszont szignifikánsan eltér. A problémátényezők rangsorának megállapítására Friedman próbát használtam (6. táblázat).

A tényezők rangszám átlagainak a sorrendje és a válaszok átlagainak az összehasonlítása alapján megállapíthatjuk, hogy a KKV-k számára nagyobb gondot

A magyarországi kis- és középvállalkozások fejlesztését célzó
hitelezés tapasztalatai

jelentenek a piaci verseny kihívásai, a termelési költségeik szintje és a szabályozói háttér okozta nehézségek, mint a vállalkozás finanszírozásának a kérdése. A szabályozói háttér szignifikánsan (0,05-ös szint) jelentősebb probléma, mint a finanszírozás, ezért H2 hipotézis - kisebb korrekcióval – igazoltnak tekinthető.

6. táblázat: Problémát jelentő tényezők Friedman rangsora

Rang átlag	Problématényező
4,79	Törvényi, szabályozói háttér
4,58	Piaci verseny
4,35	Termelési- vagy munkabéreköltségek szintje
4,28	A vállalkozás finanszírozása
4,17	Vevők felkutatása / rendelésük mennyisége
3,50	Szakképzett munkaerőt találni
2,33	Egyéb körülmények

Forrás: Saját primer adatgyűjtés és számítások (SPSS)

Az Európai Bizottság az EU 28 tagállamára kiterjedő, 2013-as (hasonló) felmérése alapján, a KKV-k egészét tekintve az EU 28 átlaga szerint sem a finanszírozási forráshoz jutás jelenleg a fő problématényező. Az EU 28-ban a vevők felkutatását jelölték meg a KKV-k a legjelentősebb nehézséget okozó faktorként (European Commission, 2014). Magyarországon vélhetően az utóbbi évek jogszabály alkotási gyakorlata és adózási tényezők miatt jelölhették meg a KKV-k a szabályozói háttérrel első számú problématényezőként.

T2:	A KKV-k számára a vállalkozás finanszírozásától nagyobb nehézséget okoz a piaci verseny kihívásainak történő megfelelés, a termelési költségeik szintje és a szabályozói háttér okozta nehézségek.
------------	---

A KKV-k attitűdje a finanszírozási forrásokhoz

A magyarországi kis- és középvállalkozások fejlesztését célzó
hitelezés tapasztalatai

A Likert-skála típusú változókra adott válaszok sorrendjét ennél a kérdéscsoportnál sem célszerű csupán a változók súlyozott számtani átlagai alapján felállítani, hanem inkább valamilyen sztochasztikus összehasonlítási módszer segítségével (Vargha, 2002). Az egyik lehetséges módszer ismét a Friedman próba segítségével képzett rangszám átlagok lehet, melyen alapuló forráspreferencia sorrendet a 7. táblázat mutatja be.

7. táblázat: Forráspreferenciák átlagainak Friedman rangsora

Forrás típus	Rang átlag	Átlag (súlyozott)	Szórás
Vissza nem tér. tám.	11,44	8,64	2,474
Saját forrás	10,49	7,71	2,721
Támogatott hitel	8,70	6,18	3,027
Tagi kölcsön	7,58	4,69	3,115
Rövid lej. hitel	7,39	4,33	2,910
Hosszú lej. hitel	7,27	4,70	3,050
Közép lej. hitel	7,05	4,22	2,658
Vevői előleg	6,26	3,59	3,045
Szállítói hitel	6,20	3,49	3,036
Leasing	6,02	3,48	2,945
Tőkéstárs bevonása	4,34	2,04	2,075
Factoring	4,17	1,97	1,976
Baráti kölcsön	4,08	1,82	1,793

Forrás: Saját szerkesztés és számítások (SPSS)

Az összes forráspreferencia változó átlagának az összehasonlítása 78 db változópár Wilcoxon próbával történő összehasonlítását teszi szükségessé. Az elvégzett Wilcoxon próbák alapján kijelenthető, hogy a vissza nem térítendő támogatások, saját forrás, és a támogatott hitelek átlagai szignifikánsan eltérnek egymástól. Az összes változó rang átlagainak egymáshoz képesti vizsgálatának az eredményeit összefoglalóan tartalmazza a 8. táblázat.

A magyarországi kis- és középvállalkozások fejlesztését célzó hitelezés tapasztalatai

8. táblázat: *Forráspreferencia változók rang átlagai összehasonlításának mátrixa*

	Vissza nem tér. tám.	Saját forrás	Támogatott hitel	Hosszú lej. hitel	Tagi kölcsön	Rövid lej. hitel	Közép lej. hitel	Vevői előleg	Szállítói hitel	Leasing	Tőkéstárs bevonása	Faktoring	Baráti kölcsön
Vissza nem tér. tám.	■												
Saját forrás		■											
Támogatott hitel			■										
Hosszú lej. hitel				■	*	*	*						
Tagi kölcsön				*	■	*	*						
Rövid lej. hitel				*	*	■	*			*			
Közép lej. hitel				*	*	*	■	*	*	*			
Vevői előleg						*	*	■	*	*			
Szállítói hitel						*	*	*	■	*			
Leasing						*	*	*	*	■			
Tőkéstárs bevonása											■	*	*
Faktoring											*	■	*
Baráti kölcsön											*	*	■

*a Wilcoxon próba alapján 5% szignifikancia szinten nem eltérő rang átlagok

Forrás: Saját primer adatgyűjtés és számítások (SPSS)

A vissza nem térítendő támogatások a legpreferáltabb forrás, ezt követi a saját forrás, majd a támogatott hitelek. Az átlagok szerinti sorrendben a következő, de egymáshoz képest szignifikánsan nem különböző preferencia átlagú források a hosszú-, a közép-és a rövidlejáratú hitel, valamint a tagi kölcsön, azaz a banki hitelek, plusz a tagi kölcsön. Ezt követően jön a sorrendben a következő forráscsoport: a vevői előleg, a szállítói hitel és a leasing. Végül, jól elkülönülten a legkevésbé preferált források következnek, a faktoring, a baráti kölcsön és a tőkéstárs bevonása. A kereskedelmi hitelek és a leasing háttérbe szorulása vélhetően összefügg a 2008-as válság után kialakult helyzettel, a tranzakciós költségük gyaníthatóan

nem alacsonyabb, mint a bankhiteleké. Ezt a feltevést további kutatásokkal lehetne igazolni.

Összességében a H3 hipotézisben foglalt állítások igazolást nyertek, azaz a negatív tranzakciós költségű vissza nem térítendő támogatás előnyt élvez a zérus tranzakciós költségű saját forrással, a saját forrás pedig a pozitív tranzakciós költségű külső forrásbevonással szemben. A külső források között egyértelműen a támogatott hitel a legkedveltebb forrásszerzési lehetőség.

T3:	A KKV-k tőkestruktúra preferenciája a hierarchia elmélet szerint alakul és elsősorban a tranzakciós költség minimalizálás alapján rangsorolnak. Az állami támogatású hitelek a piaci feltételű hitelektől kedvezőbb, de a saját forrástól kedvezőtlenebb pozícióban helyezkednek el a forráspreferencia rangsorban. A vissza nem térítendő támogatások a saját forrásnál is preferáltabbak.
------------	--

Milyen forrásokból tervezik a KKV-k a jövőbeli beruházásaikat megvalósítani?

A hitelkeresleti oldal elemzésekor nem hagyható figyelmen kívül a KKV-k közeljövőbeli beruházási szándékainak az alakulása és hogy a tervezett beruházásokat milyen forrásokból akarják realizálni. A megvalósítani tervezett beruházások forrásrangora és a forráspreferencia rangsor között 100%-os egyezés nem várható, hiszen a preferencia és a lehetőség nem feltétlenül esik egybe. A kérdésre adott válaszokból képzett forrásrangsort a 9. táblázat tartalmazza. Az adatokból kiolvasható, hogy érdemi eltérésként a saját forrás csúszott le a második helyről az ötödik pozícióra, egyébként a forrásrangsor alapvetően egyezik a válaszadók attitűdjének megfelelő forrásrangsorral.

A magyarországi kis- és középvállalkozások fejlesztését célzó hitelezés tapasztalatai

9. táblázat: Jelentősebb beruházásokhoz felhasználni tervezett források rangsora

Rangsor	Milyen forrásból tervez beruházást?	N*	%*
1	Vissza nem térítendő támogatásból	19	66,24%
2	MNB NHP-ból	9	32,03%
3	Beruházási hitelből	6	21,31%
4	Tagi kölcsönből	6	19,28%
5	Saját forrásból	5	17,84%
6	Tőkéstárs bevonással	1	4,34%
7	Leasingből	1	1,93%
8	Egyéb forrásból	0	0,00%

*Egy válaszadó több forrást is megjelölhetett, ezért a felhasználni kívánt forrástípusok darabszámának az összege nagyobb, mint a beruházási szándékkal rendelkező vállalkozások száma. A %-os arány az összes beruházási szándékot jelző válaszadóhoz viszonyított arányt mutatja.

Forrás: Saját szerkesztés és számítások (SPSS)

Hitelszerződés meghiúsulási okok

A meghiúsulási ráta (β) nagyjából azonos arányban alakult majdnem minden hiteltípusnál, átlagosan 71,6%-osan. A „normál” beruházási hitelek 90,9%-os meghiúsulási aránya viszont kirívónak tekinthető, vélhetően biztosítéknyújtási probléma és/vagy az MNB NHP hitelek helyettesítési hatása állhat mögötte okként. A hitelszerződések létrejöttének meghiúsulási okait foglalja össze a 10. táblázat.

10. táblázat: Hitelszerződés meghiúsulási okok

Meghiúsulási ok	db	arány
Nem volt rá szükségem	20	66,7%
Elvárt biztosíték miatt	5	16,7%
A hitelbírálat szigorúsága miatt	4	13,3%
Túlzott adminisztrációs teher miatt	4	13,3%
Díjak, jutalékok mértéke miatt	4	13,3%
Szükségem lett volna rá, de túl kockázatosnak tartottam	3	10,0%
Kamatok mértéke miatt	3	10,0%
Egyéb ok miatt	1	3,3%

A %-os arány a nemlegesen nyilatkozó ügyfelekhez mért arányt mutatja. Egy válaszadó több választ is megjelölhetett okként.

Forrás: Saját szerkesztés és számítások (SPSS)

Meghiúsulási okként a KKV-k legjelentősebb arányban, 66,7%-ban azt jelölték meg, hogy a hitelre nem volt szükségük. Ez közvetett módon szintén utal arra, hogy nem a finanszírozás lehet a KKV-k legfőbb nehézségi tényezője, hiszen 66,7% kaphatott volna hitelt, de mégsem élt ezzel a lehetőséggel. A KKV-k többsége nem banki oldalról fennálló gátló tényezők miatt nem igényel hitelt, hanem mert nincs rá szüksége, mivel 64,6%-uk nem kíván új beruházást indítani, a beruházást tervező 35,4%, pedig a beruházás finanszírozását a hierarchia elmélet alapján egyéb, jobban preferált, alternatív forrásból kívánja megoldani, tehát H4 hipotézisem igazolható.

T4:	Jelenleg a KKV-k többsége nem a bankok szigorítása (mint gátló tényező) miatt nem igényel hitelt, hanem mert - egyéb tényezők miatt - nincs hitelre szükségük. Az új beruházás indítását tervező KKV-k a beruházások finanszírozását banki hitelek helyett, - a hierarchia elmélet alapján - más, jobban preferált, alternatív forrásból kívánják inkább megoldani, leginkább vissza nem térítendő támogatásokból.
------------	---

A KKV-k hitelfelvételét akadályozó tényezők

A KKV-k hitelfelvételét leginkább akadályozó tényezők dimenzióinak a feltárását faktoranalízis segítségével végeztem el. A rotált komponensmátrix alapján három fő dimenzióba sorolhatjuk a hitelek felvételét akadályozó tényezőket jellemző változókat: F1: banki hitelezési magatartás, F2: hiteltermék jellemzők és F3: hitelhez kapcsolódó költségek. A teljes variancia legnagyobb hányadát, 30,9%-át magyarázza az F1 faktor; vagyis a banki hitelezési magatartás, majd a 21,3%-át a termékjellemzők faktora (F2) és végül 18,6%-át az F3

A magyarországi kis- és középvállalkozások fejlesztését célzó
hitelezés tapasztalatai

*faktor, mely a hitelhez kapcsolódó költségeket
reprezentálja, lásd 11. táblázat.*

11. táblázat: Rotált Komponens Mátrix

Faktor	Változó	Komponens		
		Bank hitelezési magatartása	Hiteltermék jellemzői	Hitel költségei
F1	Elvárt biztosíték nagysága	0,896	0,095	0,031
	Adminisztr. teher nagysága	0,849	-0,097	0,227
	Elvárt biztosíték típusa	0,796	0,395	-0,015
	Hitelbírálat szigorúsága	0,672	0,487	0,010
	Bírálat átfutási idő	0,651	0,268	0,443
F2	Elérhető futamidő	0,077	0,894	0,096
	Elérhető hitelméret	0,053	0,690	0,460
	Célnak megf. hitel hiánya	0,160	0,509	-0,131
F3	Díjak, jutalékok mértéke	0,106	-0,025	0,829
	Kamatok mértéke	0,104	0,062	0,826

Forrás: Saját szerkesztés és számítások (SPSS)

A KKV-k hitelfelvételét leginkább akadályozó tényezőkre kalkulált rangszám átlagokat a 12. táblázat tartalmazza.

12. táblázat: A KKV-k hitelfelvételét leginkább akadályozó tényezők Friedman rangsora

Akadályozó tényezők	Rang átlag
Elvárt biztosíték nagysága	8,85
Díjak, jutalékok mértéke	8,52
Hitelbírálat szigorúsága	8,31
Elvárt biztosíték típusa	8,30
Kamatok mértéke	7,96
Adminisztratív teher nagysága	7,82
Bírálat átfutási idő	6,99
Elérhető hitelméret	5,59
Elérhető hitelfutamidő	5,23
Célnak megfelelő hitel hiánya	4,47
Banki alkalmazott hozzáállása	3,63
Egyéb tényező	2,33

Forrás: Saját szerkesztés és számítások (SPSS)

A rangsor alapján a hitelek fedezetéül elvárt biztosíték nagysága a legfőbb akadályozó tényező, valamint a negyedik helyen az elvárt biztosíték típusa áll, ezért a KKV-k számára a bankok által a hitelek fedezetéül elvárt

A magyarországi kis- és középvállalkozások fejlesztését célzó hitelezés tapasztalatai

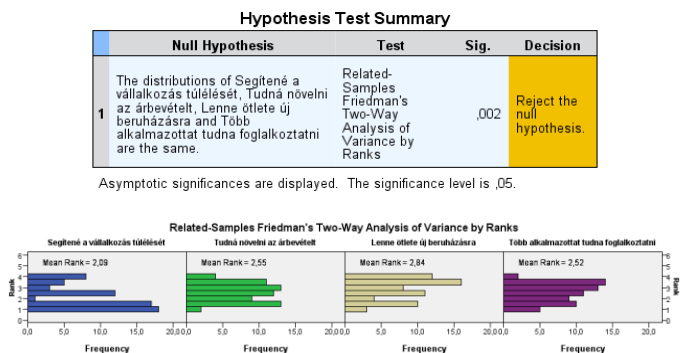
biztosíték nyújtása a legfőbb hitelfelvételt akadályozó tényező, tehát H5 hipotézis elfogadható.

T5: A KKV-k szubjektív megítélése alapján, a hitelfelvételt leginkább akadályozó tényezők három fő dimenziója: banki hitelezési magatartás, hiteltermék jellemzők és hitelhez kapcsolódó költségek. Az egyes tényezők közül a hitelek fedezetül elvárt biztosíték nyújtása a legfőbb hitelfelvételt akadályozó tényező.

Ugyanakkor kijelenthetjük, hogy a hitelfelvételhez kapcsolódó díjak és a hitelbírálat szigorúsága is lényeges gátló tényező.

A kedvező feltételű KKV hitelek előnyei

A KKV-k forráspreferencia rangsora alapján, a támogatott hitelek kiemelt helyen találhatóak. A kedvező feltételű hitelek előny dimenzióinak összehasonlítását a válaszok mediánjai és Friedman próba segítségével végeztem el (3. ábra).

3. ábra: A kedvező feltételű KKV hitelek biztosította előny dimenziók Friedman tesztiének az eredménye

Forrás: Saját szerkesztés és számítások (SPSS)

A magyarországi kis- és középvállalkozások fejlesztését célzó hitelezés tapasztalatai

A Friedman próba rangszám átlagai alapján képzett sorrend – nem meglepő módon – nem hozott a mediánok alapján történő összehasonlítástól eltérő eredményt, lásd 13. táblázat.

13. táblázat: Előnyt jelentő dimenziók átlagai, szórásai, mediánjai és Friedman rang átlagai (a nagyobb a leginkább jellemző)

Előnyt jelentő dimenzió	Rang átlag	Átlag	Szórás	Medián
Lenne ötlete új beruházásra	2,84	6,69	2,988	8
Tudná növelni az árbevételt	2,55	6,02	2,910	6
Több alkalmazottat tudna foglalkoztatni	2,52	5,67	3,073	6
Segítené a vállalkozás túlélését	2,09	4,87	3,207	4

Forrás: Saját szerkesztés és számítások (SPSS)

A H6 hipotézisem szempontjából az 5-nél nagyobb átlagú és mediánú válaszokat fogadtam el, feltéve, hogy a Friedman próba rangsora ennek nem mondott ellent.

H6 hipotézist részben fogadhatjuk el, kedvező feltételű hitelek biztosításával a KKV-k elsősorban új beruházásokat tudnak indítani, több alkalmazottat tudnak foglalkoztatni és növelni tudják az árbevételüket, azonban a túlélésük elősegítésében valószínűsíthetően nem ez a legfontosabb tényező.

T6:	Kedvező feltételű KKV hitelek biztosítása elősegítheti új beruházások indítását, a vállalkozások árbevételének a bővülését és az alkalmazotti létszámuk növekedését.
------------	---

Mennyire ismerik a KKV-k a rendelkezésükre álló támogatott hitellehetőségeket?

Az eredmények alapján a legnagyobb ismertsége a válaszadó KKV-k körében a Széchenyi Kártya folyószámlahitelnek van, (a válaszadók 2/3-a jól ismeri), továbbá 37,5%-uknak már volt/van is ilyen hitele és

A magyarországi kis- és középvállalkozások fejlesztését célzó
hitelezés tapasztalatai

mindössze 1,5% mondta azt, hogy még nem is hallott róla. Mindazonáltal a csupán 37,5%-os igénybevételi arány kissé alacsonynak tűnik, ami valamilyen igénybevételt gátló termékhiányosságra utal. A feltételezésem szerint a Széchenyi Kártya folyószámlahitel igényelhető maximuma² lehet egy ilyen ok (14. táblázat).

14. táblázat: Megfelelőnek tartják-e a Széchenyi Kártya folyószámlahitel jelenlegi maximumát a vállalkozások?

Válasz	Vállalkozás mérete			KKV-k összesen	
	Mikro vállalk.	Kis-vállalk.	Közép-vállalk.	db	%
Nem, max. nélkül lenne jó	3	2	0	5	8,3%
Nem, max. 200 MFt lenne jó	0	2	1	3	5,0%
Nem, max. 100 MFt lenne jó	1	6	1	8	13,3%
Nem, max. 50 MFt lenne jó	14	3	1	18	30,0%
Összesen (nem)	18	13	3	34	
<i>% nem</i>	<i>46,2%</i>	<i>72,2%</i>	<i>100,0%</i>	<i>56,7%</i>	
Igen, megfelelő	21	5	0	26	
<i>% igen</i>	<i>53,8%</i>	<i>27,8%</i>	<i>0,0%</i>	<i>43,3%</i>	
Összesen	39	18	3	60	

Forrás: Saját szerkesztés és számítások (SPSS)

A válaszadó KKV-k enyhe többsége a 25 MFt-ot meghaladó maximumot választotta, legnagyobb arányban (30%-uk) az 50 MFt-ot preferálva. Az egyes ismertséget mérő változókat Friedman teszt segítségével hasonlítottam össze. A Friedman próba kimeneteként előállított rangszám átlagokat és ezek alapján az egyes változók sorrendjét, vagyis az egyes hitelfacilitások ismertségi rangsorát tartalmazza a 15. táblázat.

Összességében kizárólag a Széchenyi Kártya O/D hitel tekinthető kellően ismertnek a megkérdezett vállalkozások körében, a többi hitel nem. Ennek részben magyarázata, hogy a legrégebben elérhető támogatott hitelkonstrukcióról van szó, másrészt a KKV-k legnagyobb

² 2015. júliustól már 50 MFt az elérhető maximum.

A magyarországi kis- és középvállalkozások fejlesztését célzó
hitelezés tapasztalatai

hányadát kiadó mikro szegmens beruházásokat alig tervez és - összhangban a hierarchia elmélettel - azt is inkább pályázati pénzekből, vagy saját forrásból gondolja megvalósítani, így kevésbé érdeklődik proaktív módon más beruházási hitellehetőségek után. Érdemes lenne a Széchenyi Kártya O/D termékfeltételeit felülvizsgálni és a nagyobb árbevételű KKV-k igényeihez is igazítani, különös tekintettel arra, hogy jelenleg nincs más KKV-k számára elérhető támogatott konstrukciójú O/D facilitás.

15. táblázat: Támogatott hitelfacilitások ismertségének Friedman rangsora

Hitelfacilitás	Rang átlag
Széchenyi Kártya folyószámlahitel	10,74
Széchenyi Kártya beruházási hitel	8,63
Széchenyi Kártya forgóeszköz hitel	8,59
MNB NHP	6,98
Új Széchenyi beruházási hitel	6,67
Új Széchenyi kombi hitel	6,66
Új Széchenyi forgóeszköz hitel	6,63
Széchenyi Kártya önerő kiegészítő hitel	6,19
MVA beruházási hitel	6,17
Széchenyi Kártya támogatást megelőlegező hitel	6,11
MFB beruházási hitel	5,97
MVA forgóeszköz hitel	5,89
MFB forgóeszköz hitel	5,78

Forrás: Saját, szerkesztés és számítások (SPSS)

A KKV-k osztályozása klaszteranalízis segítségével

A kérdőívet kitöltő vállalkozásokat klaszteranalízis módszerével megpróbálhatjuk klaszterekbe sorolni, sikeres klaszterezést követően az egyes klasztereken belüli adatok valamilyen dimenzió szerint hasonlítanak egymáshoz, és e dimenzió mentén különböznek a többi klaszter elemeitől. Klaszterváltozóként a támogatott hitelek ismertségeit és a kérdőívet kitöltő személy pénzügyi ismereteinek a szintjét mérő Likert-skálákat

vonom be. A hipotézisem szerint a magasabb szintű támogatott hitel termékismerettel rendelkezők és a beruházást tervezők - legalább valamilyen részben - azonos klaszterbe kerülnek. A klaszterek kialakítására kétlépéses klaszterezést használtam, mint legkézenfekvőbb megoldást, hiszen ez az eljárás együtt képes kezelni diszkrét és folytonos változókat, valamint automatikusan képezi a klaszterek számát (Ketskemény, Izsó, & Könyves Tóth, 2011) (16. táblázat). A klaszterezéssel létrejött két klaszter közül az egyes sorszámúba 32 db válaszadó (39%) tartozik, őket tájékozatlan, nem beruházóként jellemezhetjük leginkább. Ennek a csoportnak szignifikánsan alacsonyabb a saját maga által megjelölt pénzügyi ismereteinek a szintje, mint a másik csoporté. Továbbá e csoport tagjai a Széchenyi Kártya O/D facilitás kivételével minden más támogatott hitelnél alacsonyabb átlagos tájékozottságról számoltak be, mint a másik csoport. Bár mindkét csoport hasonlóan nyilatkozott (nincs szignifikáns különbség a két csoport válaszai között) azokra a kérdésekre, hogy kedvező feltételű hitel rendelkezésre állása esetén „Lenne-e ötlete új beruházást indítani?“, „Tudná-e növelni az árbevételét?“, „Tudna-e több alkalmazottat foglalkoztatni“, az alacsonyabb termékismerettel rendelkező, egyes számú csoport szignifikánsan alacsonyabb arányban tervezi új beruházások indítását és ezzel nyilvánvaló összefüggésben, szignifikánsan kevesebbnek lesz szüksége finanszírozásra is. A kettes sorszámú csoportba 50 db válaszadó (61%) tartozik, ők a *tájékozott, beruházást tervező* jelzővel illelhetőek, hiszen az egyes sorszámú csoporttól lényegesen jobban ismerik szinte az összes hitellehetőséget. Új beruházások indítását

A magyarországi kis- és középvállalkozások fejlesztését célzó
hitelezés tapasztalatai

tervezik a közeljövőben, melyhez külső finanszírozást is szeretnének igénybe venni.

16. táblázat: Klaszteranalízis

Változó	1.klaszter		2.klaszter		Módszer	asymp. sig.
Tagság	32 db; 39%		50 db; 61%		keresztábra	n.a.
Pénzügyi ismeretek szintje	5,50	-	6,56	+	ANOVA	0,02*
Tervez a közeljövőben új beruházást?					keresztábra, χ^2 ,	0,01*
igen	7	-	25	+		
nem	25	0	25	0		
Széchenyi Kártya O/D hitel ism.	40,17	-	42,35	+	Mann-Whitney	0,62
Széchenyi Kártya beruh. hitel ism.	28,67	-	49,71	+	Mann-Whitney	0,00*
Széchenyi Kártya forgóeszk. hitel ism.	30,56	-	48,50	+	Mann-Whitney	0,00*
Széchenyi Kártya tám. megel. hitel ism.	29,00	-	49,50	+	Mann-Whitney	0,00*
Széchenyi Kártya önerő kieg. hitel ism.	28,17	-	50,03	+	Mann-Whitney	0,00*
Új Széchenyi beruh. hitel ism.	25,09	-	52,00	+	Mann-Whitney	0,00*
Új Széchenyi forgóeszk. hitel ism.	25,31	-	51,86	+	Mann-Whitney	0,00*
Új Széchenyi kombi hitel ism.	25,00	-	52,06	+	Mann-Whitney	0,00*
MVA forgóeszköz hitel ism.	20,61	-	54,87	+	Mann-Whitney	0,00*
MVA beruházási hitel ism.	22,81	-	53,46	+	Mann-Whitney	0,00*
MFB beruházási hitel ism.	26,77	-	50,93	+	Mann-Whitney	0,00*
MFB forgóeszköz hitel ism.	24,91	-	52,12	+	Mann-Whitney	0,00*
MNB NHP ism.	26,63	-	51,02	+	Mann-Whitney	0,00*
Szüksége lesz finanszírozásra?					keresztábra, χ^2 ,	0,03*
igen	9	-	26	+		
nem	23	0	24	0		
Tudná növelni az árbevételt	5,88	0	5,92	0	ANOVA	0,95
Lenne ötlete új beruházásra	6,47	0	6,92	0	ANOVA	0,52
Több alkalmazottat tudna foglalkoztatni	5,81	0	5,68	0	ANOVA	0,85
Vállalkozás méretkategória					keresztábra, χ^2 , Cramer's V	0,1
mikrovállalkozás	25	0	30	0		
kisvállalkozás	7	-	15	+		
középvállalkozás	0	-	5	+		
Klaszterek elnevezése	Tájékozatlan, nem beruházó		Tájékozott, beruházást tervező			

*az eltérés 0,05%-os szinten szignifikáns a klaszterek között

Forrás: Saját primer adatgyűjtés, szerkesztés és számítások

A vállalkozások méretkategóriáit tekintve - bár a kis- és a középvállalkozások nagyobb hányada tartozik a *tájékozott, beruházást tervező* klaszterbe - a teljes minta esetében a különbség mégsem szignifikáns 0,05%-os szinten, vagyis a klaszterekbe sorolás nem áll összefüggésben a vállalkozásmérettel. Vélhetően azonban, ha a mintában nagyobb súllyal lennének jelen a nagyobb méretkategóriába tartozó vállalkozások, akkor a *tájékozott, beruházást tervező* csoportba inkább a nagyobb méretű vállalkozások tartoznának.

A klaszterek jellemzői alapján a támogatott hitelkonstrukciókat jobban ismerők körében lényegesen magasabb a beruházási szándék, mint a hitelkonstrukciókat nem, vagy kevésbé ismerők körében. Úgy is, hogy a két csoport azonosan nyilatkozott arra vonatkozóan, hogy tudna-e mihez kezdeni egy kedvező hitellehetőséggel. Következésképpen valószínűsíthetjük, hogy *a kedvező feltételű támogatott hitelek megismertetése a vállalkozásokkal elősegítheti új beruházások indítását, míg a megfelelő szintű ismeret hiánya hitelfelvételt és beruházás indítását gátló tényezőként hathat.* Az elvégzett empirikus vizsgálatok alapján H7 hipotézisemet, - kisebb módosítással - bizonyítottnak tekintem.

T7:	A KKV-k - a Széchenyi Kártya O/D hitel kivételével - nem ismerik kellően a számukra elérhető támogatott hitelkonstrukciókat. A támogatott hitelkonstrukciókat jól ismerő vállalkozások azonos csoportba tartoznak az új beruházások indítását tervezőkkel.
------------	---

A vizsgálataim eredményei részben megerősítették a releváns szakirodalom által prognosztizált

A magyarországi kis- és középvállalkozások fejlesztését célzó
hitelezés tapasztalatai

törvényszerűségeket és a KKV-kra vonatkozó korábbi, mások által tett megállapításokat. A hipotéziseim vizsgálatainak az eredményeit összefoglaló módon a 17. táblázat tartalmazza.

17. táblázat: A hipotézisvizsgálat eredményei

H1:	A magyarországi GDP változása és a KKV hitelállomány változása között empirikusan kimutatható pozitív korreláció áll fenn. A nagyvállalati szektor hitelállomány változása ugyanakkor gyengébben korrelál a hazai GDP változással, mint a KKV-k esetében.	T1:	A magyarországi t-1 időszakkal késleltetett real GDP változása és a KKV hitelállomány változása között erős, pozitív korreláció áll fenn. A nagyvállalati szektor hitelállomány változása ugyanakkor csak gyengén korrelál a hazai GDP változással.
H2:	A KKV-k számára - még a bankok hitelezési aktivitásának a 2008 utáni években tapasztalható csökkenése ellenére is - nagyobb gondot jelentenek az olyan tényezők, mint a piaci verseny, a vevők felkutatása, a termelési költségek szintje és a szabályozói háttér okozta nehézségek, mint a vállalkozás finanszírozásának a kérdése.	T2:	A KKV-k számára a vállalkozás finanszírozásától nagyobb nehézséget okoz a piaci verseny kihívásainak történő megfelelés, a termelési költségek szintje és a szabályozói háttér okozta nehézségek.
H3:	A KKV-k tőkestruktúra preferenciája a hierarchia elmélet szerint alakul és elsősorban a tranzakciós költség minimalizálás alapján rangsorolnak. Az állami támogatású hitelek ezért a piaci feltételű hitelektől kedvezőbb, de a saját forrástól kedvezőtlenebb pozícióban kell, hogy elhelyezkedjenek a forráspreferencia rangsorban. A várakozásom szerint a vissza nem térítendő támogatások a saját forrásnál preferáltabbak.	T3:	A KKV-k tőkestruktúra preferenciája a hierarchia elmélet szerint alakul és elsősorban a tranzakciós költség minimalizálás alapján rangsorolnak. Az állami támogatású hitelek a piaci feltételű hitelektől kedvezőbb, de a saját forrástól kedvezőtlenebb pozícióban helyezkednek el a forráspreferencia rangsorban. A vissza nem térítendő támogatások a saját forrásnál is preferáltabbak.
H4:	Jelenleg a KKV-k többsége nem a bankok szigorítása (mint gátló tényező) miatt nem igényel hitelt, hanem mert - egyéb tényezők miatt - nincs hitelre szükségük. Az új beruházás indítását tervező KKV-k a beruházások finanszírozását banki hitelek helyett, - a hierarchia elmélet alapján - más, jobban preferált, alternatív forrásból kívánják inkább megoldani.	T4:	Jelenleg a KKV-k többsége nem a bankok szigorítása (mint gátló tényező) miatt nem igényel hitelt, hanem mert - egyéb tényezők miatt - nincs hitelre szükségük. Az új beruházás indítását tervező KKV-k a beruházások finanszírozását banki hitelek helyett, - a hierarchia elmélet alapján - más, jobban preferált, alternatív forrásból kívánják inkább megoldani, leginkább vissza nem térítendő támogatásokból.
H5:	A KKV-k szubjektív megítélése alapján, a hitelfelvételt leginkább akadályozó tényezők három fő dimenziója: banki hitelezési magatartás, hiteltermék jellemzők és hitelhez kapcsolódó költségek. Az egyes tényezők közül a hitelek fedezetétől elvárt biztosíték nyújtása a legfőbb hitelfelvételt akadályozó tényező.	T5:	A KKV-k szubjektív megítélése alapján, a hitelfelvételt leginkább akadályozó tényezők három fő dimenziója: banki hitelezési magatartás, hiteltermék jellemzők és hitelhez kapcsolódó költségek. Az egyes tényezők közül a hitelek fedezetétől elvárt biztosíték nyújtása a legfőbb hitelfelvételt akadályozó tényező.

A magyarországi kis- és középvállalkozások fejlesztését célzó hitelezés tapasztalatai

H6:	Kedvező feltételű hitelek biztosítása elősegítheti a KKV-k túlélését, lehetővé teszi számukra új beruházások indítását, továbbá növelni tudják az árbevételüket, illetve a foglalkoztatottak számát.	T6:	Kedvező feltételű KKV hitelek biztosítása elősegítheti új beruházások indítását, a vállalkozások árbevételének a bővülését és az alkalmazotti létszámuk növekedését.
H7:	A KKV-k nem ismerik kellően a számukra elérhető támogatott hitelkonstrukciókat. Kimutatható, hogy a kedvező finanszírozási forrásokat, támogatott hiteleket ismerő vállalkozások azonos csoportba tartoznak az új beruházások indítását tervezőkkel.	T7:	A KKV-k - a Széchenyi Kártya O/D hitel kivételével - nem ismerik kellően a számukra elérhető támogatott hitelkonstrukciókat. A támogatott hitelkonstrukciókat jól ismerő vállalkozások azonos csoportba tartoznak az új beruházások indítását tervezőkkel.

Forrás: Saját szerkesztés

A kutatás hasznosíthatósága és további lehetséges irányai

A véleményem szerint a disszertációm hozzájárul a gazdasági növekedés és a KKV-k hitelállománya közötti kapcsolat jobb megértéséhez, rávilágít arra, hogy a kínálati oldalon túl a kereslet és a keresletet befolyásoló tényezők sem elhanyagolhatóak. Újszerű eredményemnek tekinthetőnek tartom továbbá a vállalkozói attitűd mérés alapján történő forrásrangsorolást, különös tekintettel a vissza nem térítendő támogatások és a támogatott hitelek aktuális szerepének a feltárására vonatkozóan, mely vélhetően - legalábbis részben - a 2008-as válságot követő időszak hitelszűkének is az egyenes következménye. A kutatásaim segítségével feltártam a hitelfelvételt akadályozó tényezők dimenzióit. Ezek azok a faktorok, melyekre holisztikus módon érdemes odafigyelni, ha érdemi hitelállomány expanziót kívánunk elérni. A hitelfelvételt akadályozó tényezőknél láthattuk, hogy az elvárt biztosíték nyújtása és a hitelminősítéshez kapcsolódó tényezők fontosabbak a KKV-knak az árazásnál. Mindez azt a véleményemet erősíti, hogy „kedvező feltételű” hitel fogalmát nem lehetséges csupán egyetlen tényező (például kedvező költség) alakításával teljesíteni, hanem minden lényeges tényezőre oda kell

figyelni. „Minden lánc csak olyan erős, mint a leggyengébb láncszeme.” Vagyis hiába cserélünk le egyetlen hitelfeltételt kedvezőbbre, ha a többi releváns tényezőt nem alakítjuk egyidejűleg.

A primer kutatásom iránymutatást ad arra vonatkozóan, hogy a KKV-k számára kedvező hiteltermékek fejlesztése és kellő volumenű nyújtása milyen makrogazdasági előnyöket jelenthet Magyarország számára.

A kvantitatív kutatásaim eredményei hozzájárulhatnak a KKV-k számára előnyösebb hiteltermékek kialakításához, a meglévő hitelek paramétereinek a módosításához, melynek következtében a vállalkozások beruházásai a korábbiaknál jobban növekedhetnek, és ez hozzájárulhat a KKV-szektor összeteljesítményének és foglalkoztatási szintjének növekedéséhez.

Az eredmények rávilágítanak arra is, hogy a KKV szegmensben az új hiteltermékek bevezetése jelentős marketing feladat is, hiszen nem lehet sikeres egy program, ha a KKV-k nem elég széles köre számára válik jól ismertté. Másrészt a kutatási eredményeim - a véleményem szerint - további vizsgálatok alapjául is szolgálhatnak.

További kézenfekvő kutatási irányok lehetnek a GDP és a KKV hitelállomány közötti kapcsolat vizsgálata más országok és/vagy a későbbiekben rendelkezésre álló hosszabb idősorok segítségével. A primer kutatás kiterjeszhető országossá és/vagy reprezentatív mintán alapulóvá, illetve vizsgálható, hogy a forráspreferencia rangsorban a kereskedelmi hitelek hátrébb sorolódása valóban a feltételezésem szerinti okból történt-e.

Irodalomjegyzék

- Apatini, K. (1999). *Kis- és középvállalkozások finanszírozása*. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- European Central Bank. (2015). *MFI balance sheets*. Retrieved 03 23, 2015, from Statistical Data Warehouse: <http://sdw.ecb.europa.eu/reports.do?node=1000003152>
- European Commission. (2014). *Annual Report on European SMEs 2013/2014*. Letöltés dátuma: 2015. 03 22, forrás: SME Performance Review: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/facts-figures-analysis/performance-review/files/supporting-documents/2014/annual-report-smes-2014_en.pdf
- Fülöp, G. (2004). *Kisvállalati gazdálkodás*. Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem: Aula Kiadó.
- Gál, V. A. (2013). A magyar kis- és középvállalkozások tőkeszerkezetének sajátosságai. *PhD értekezés*. Kaposvár.
- Horváth, E., Mérő, K., & Zsámboki, B. (2002). Tanulmányok a bankszektor tevékenységének prociklikusságáról. *MNB Műhelytanulmányok*, 23.
- Hosszú, Z., Körmendi, G., Tamási, B., & Világi, B. (2013. október). A hitelkínálat hatása a magyar gazdaságra. *MNB-Szemle, Különszám*.
- Hunyadi, L., Mundruczó, G., & Vita, L. (1996). *Statisztika*. Budapest: Aula Kiadó Kft.
- Ketskemény, L., Izsó, L., & Könyves Tóth, E. (2011). *Bevezetés az IBM SPSS Statistics programrendszerbe*. Budapest: Artéria Stúdió Kft.
- KSH. (2011. 12). *Tájékoztató adatbázis, Működő vállalkozások száma*. Letöltés dátuma: 2014. 02 15, forrás: KSH: <http://statinfo.ksh.hu/Statinfo/haDetails.jsp?query=kshquery&lang=hu>
- MNB. (2014-R. 12 31.). *Részvénytársasági hitelintézetek idősorai (2014.12.31-ig)*. Letöltés dátuma: 2015. július 23., forrás: A PSZÁF által felügyelt szektorok idősorai:

A magyarországi kis- és középvállalkozások fejlesztését célzó
hitelezés tapasztalatai

- http://felugyelet.mnb.hu/data/cms762374/Hit_Rt_idosor_2014_12_31_ig.xls
- MNB. (2014-S. 12. 31.). *Szövetkezeti hitelintézetek idősorai (2014.12.31-ig)*. Letöltés dátuma: 2015. július 23., forrás: A PSZÁF által felügyelt szektorok idősorai: http://felugyelet.mnb.hu/data/cms1918107/Szovhit_idosor_2014_12_31_ig.xls
- MNB. (2015). *Növekedési Hitelprogram (NHP)*. Letöltés dátuma: 2015. február 10., forrás: http://www.mnb.hu/Monetaris_politika/novekedesi_hitelprogram
- MNB. (2015-F. 1. negyedév). *Hitelintézeti fióktelepek idősorai (frissítve a 2015.1. negyedéves adatokkal)*. Letöltés dátuma: 2015. július 23., forrás: A PSZÁF által felügyelt szektorok idősorai: http://felugyelet.mnb.hu/data/cms1464162/Hit.fiook_idosor_201503.xls
- Myers, S. C., & Majluf, N. S. (1984). Corporate financing and investment decisions when firms have information that investors do not have. *Journal of Financial Economics*, 13, 187-221.
- Roxenburg, C., Lund, S., Wimmer, T., Amar, E., Atkins, C., Kwek, J.-H., . . . Manyika, J. (2010, January). Debt and deleveraging: The global credit bubble and its economic consequences. *McKinsey Global Institute*.
- Sóvágó, S. (2011). Keresleti és kínálati tényezők a vállalati hitelezésben. *Hitelintézeti szemle*, 10(5), 412-429.
- Stiglitz, J. E., & Weiss, A. (1981, June). Credit Rationing in Markets with Imperfect Information. *The American Economic Review*, 71(3), 393-410.
- Szemán, J. (2008). A magyar vállalati szektor tőkeszerkezetének elemzése 1992-2003 között. *Ph.D értekezés*. Miskolc.
- Szerb, L. (2000). *Kisvállalati gazdaságtan és vállalkozástan*. Pécs: Bornus Nyomda.
- Vargha, A. (2002). Független minták összehasonlítása új rangsorolós eljárásokkal. *Statistikai Szemle*, 80. évf.(4.), 328-353.

A szerző témában megjelent publikációi

- Zsombori, Zs. (2012). A Survey of the Current Subsidized Credit Facilities for SMEs. *Új eredmények a közgazdasági és üzleti tudományokban: tudományos konferencia a Debreceni Egyetem Közgazdaság- és Gazdaságtudományi Kara rendezésében az egyetem centenáriumi alkalmából*, 18. Debrecen: Debreceni Egyetem, Közgazdaság- és Gazdaságtudományi Kar.
- Zsombori, Zs. (2012). A Survey of the Current Subsidized Credit Facilities for SMEs. In *Tavaszi Szél 2012* (old.: 629-639). Budapest: Doktoranduszok Országos Szövetsége.
- Zsombori, Zs. (2012). A Tournament theory kritikai ismertetése pénzügyi példák segítségével. *Miskolci Egyetem Doktoranduszok Fóruma Gazdaságtudományi Kar Szekciókiadványa* (old.: 160-165). Miskolc: Miskolci Egyetem Tudományos szervezési és Nemzetközi Osztály.
- Zsombori, Zs. (2013). A Comparative Analysis of SMEs' Total Credit Volume Change in Hungary and in the EU. *Tavaszi Szél / Spring Wind: XVI. Tavasz Szél Konferencia* (old.: 623-635). Budapest: Doktoranduszok Országos Szövetsége.
- Zsombori, Zs. (2013). A hazai KKV-k hitelállomány változása és a GDP -növekedés közötti kapcsolat elemzése. *Gazdálkodás és Menedzsment Tudományos Konferencia – "Környezettudatos gazdálkodás és menedzsment". 1*, old.: 63-67. Kecskemét: Kecskeméti Főiskola Kertészeti Főiskolai Kar.
- Zsombori, Zs. (2014). How much can the Hungarian National Bank's 'Funding for growth scheme' (FGS) boost the economic growth? *III. Interdiszciplináris Doktorandusz Konferencia 2014* (old.: 08.10). Pécs: Pécsi Tudományegyetem Doktorandusz Önkormányzat.
- Zsombori, Zs. (2014). Borsod-Abaúj-Zemplén megyei KKV-k aktuális hitellehetőségei és preferenciái - egy kérdőíves kutatás eredményei. *Észak-magyarországi Stratégiai Füzetek*, XI(2), 90-105.
- Zsombori, Zs. (2015. június). A kis- és középvállalkozások hitelezésének aktuális tapasztalatai. *Competitio*, XIV.(1.), 70-96.